

200320

DIA

ÜNİVERSİTE

Madde Yayınlandıktan Sonra Gelen Doküman

Strohmeier, Martin

Akademische Freiheit und politische Eingriffe in türkische Universitäten während der Herrschaft der Demokratischen Partei (1950-1960) .-- De Gruyter, Berlin & New York, 2009 : Strukturelle Zwänge - Persönliche Freiheiten. ?Osmanen, Türken, Muslime: Reflexionen zu gesellschaftlichen Umbrüchen. Gedenkband zu Ehren Petra Kapperts. Hrsg. Hendrik Fenz , pp. 369-394,

19.01.2021

Eğitim Tarihi :

Orta Çağın II. Yarısındaki Gelişmeler Üniversiteler ve Şehir Okulları

Üniversite
209320

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

XII
(1200 — 1500)

01 Ocak 2021

Hıfzırrahman Raşit ÖYMEN

13. yüzyılın başında üniversitele-
rin kuruluşu batı milletleri topluluğu
dünyasında yeni bir devir açmıştır.
Kuvvetli bir şekilde beliren öğrenmek
ihtiyacı yeni ilimleri yaratmıştır. Spe-
külatif bir teoloji ve felsefe : ilâhî
hakikatların bundan önceki zamanlar-
da yapılan tebliğ ve telkinlere göre de-
ğil de kendi aklımızla rasyonel ola-
rak kavramak cesaretini bulmuş, ken-
dinde görmüş ve buna göre yargılama-
larda bulunma yolunu açmıştır. Bu sa-
hada kilise hukuku ilmi yanında ye-
ni ve müstakil bir hukuk ilmini ön-
ce eski Roma Hukuku olarak Abe-
lard'da ve İrneriyus'da görüyoruz.
Keza İslâm âlimlerine dayalı olarak
yeni bir tıp ve tabiat ilimlerini yeni-
den keşfedilen Aristo ile bir arada or-
taya çıkmış görüyoruz ki, (Albertus
Magnus) bu tetebbuların aynı za-
manda müstakil bir tabiat araştırma-
ları hareketinin temsilcisi olarak be-
lirmektedir. Bütün bu yeni çabalar ve
gayretler 12. ve 13. yüzyıllarda üniver-
sitelerin kuruluşuna yeni bir hayat
şekli getirmiştir ki, bunlar umumî öl-
çüleriyle bir serbest âlimler korperas-
yonuna tabi bulunmakta idiler. İtalya'-
da Bologna ve Salerno'da Hukuk ve
Tıp, Fransa'da Paris (The'ologie İlä-
hiyat) Monpille'de Tıp, İngiltere'de
Oxford ve Kembriç, İspanya'da Sala-
manka üniversiteleri bu sırayı takip
etmişlerdir. Doğu Kuzey kesimindeki
gecikmeler hukuk tahsil edecekler
için İtalya'daki üniversiteleri, İlähi-
yat için Paris üniversitelerine başvur-
mak suretiyle telâfi edilmiştir. Ayri-
ca memleketlere göre toplaşan öğren-

ci grupları da bu üniversiteler kor-
porasyonu içinde hâkalanmışlardır.
Parisin - Notre Dame - Kilisesinde
çevrelenen İlähiyat Fakültesi Fransız
ilmi hareketinde ilk nâveyi teşkil et-
miştir ki, Tanrı Ceremilere Kayzerli-
ği (İmparatorluk) İtalyanlara Papa-
lığı ve Fransızlara da ilmi ihvan et-
miştir sözü bu tarihten gelişme ile ilgili
olarak yakıştırılmıştır. Alman camiası
içinde üniversite kuruluşu ise bir asır
gecikme ile 14. yüzyılda Prag Üniver-
sitesi (1349), Viyana (1365), Haydil-
berg (1385), Köln (1188), Erfurt (1392),
Laipsig (1409) Roştak (1419) da kurul-
muştur. Burada da Köln ve Erfurt'ta.
Öteden beri Teoloji ve Felsefe tahsili
için ana merkez vazifesini gördüğü bil-
linmektedir. Pariste olduğu gib Köln-
de de Ortaçağın dini kuruluşlarından
büyük Köln Katedrali Kilisesi (Not-
ra Dame) yerini tutmuştur. Bu ilk
kuruluşları IV. kademe olarak (1496 -
1506) arasında yenileri takip etmiştir,
Graysvald (1456), Frayburg (1457), Ba-
sel (1459), İngloştad (1472), Tüner
(1473), Mayans (1447), Tübingen (1477),
Marten Luther'in İncil dersi verdiği
Wittenberg (1504), Frankfurt (1509).
Alman Üniversiteleri Paris örneğine
göre kurulmuştur ki, bu yeni kurulu-
şlar devresinde de Felsefe İlähiyat
tahsili için Paris en büyük mevkilül
muhafaza etmiştir. Bu suretle Kuzey
ve Merkez Avrupa'da kurulan üniver-
siteler ilk örneklerini İtalya'daki kurulu-
şlardan ; bunlar da İspanya ve Si-
cilya'da gelişen İslâmî kültür kurulu-
şları ve faaliyetlerinden mülhem ola-
rak hatta bir kısım hocaları İspanya'-

İslâm'da Akademiler ve Medreseler

Univ. 200320

Ord. Prof. Hilmi Ziya ÜLKEN

İslâm medeniyetinde ilim ve felsefe hareketi, yeni dinin dünyaya yaymakta olduğu yeni ve canlı doktrinin, yeni dünya görüşünün yayıldığı eski medeniyet alanlarındaki bütün fikir gelenekleriyle bağdaşmasından, onlardan aldığı aşular ve güçlerle sistemleşmesinden doğmuştur. Bundan dolayı, İslâm âleminde felsefe ve ilimleri yayan kurumların, yani Akademilerle yüksek öğretim kurumlarının, Medreselerin doğuşu ancak Abbasi'ler devrinde en az bir asır süren tercüme faaliyetinin içinde ve bilhassa sonlarına doğru mümkün olabilmektedir. Burada bu öğretim ve yayım işinin hazırlıklarını teşkil eden uzun ve çok cepheli tercüme faaliyetinden bahs edecek değiliz. Çünkü bu başlı başına bir konu teşkil eder ve bunu daha önce «İslâm Medeniyetinde Tercüme ve Tesirler» adlı eserle *La Pensée de l'İslâm* adlı kitabımızda, daha yakında da «İslâm Felsefesi tarihi»nde (c. I, 1956) ele almış bulunuyorduk. Burada yalnızca bu ilmi hazırlıkla-

rın pedagojik görünüşü üzerinde, eğitim ve yayım için meydana getirilmiş olan kurumlar üzerinde duracağız.

Tercüme faaliyeti Nesturi rahipleri, yahudiler ve bir kısım İranlılar tarafından ele alınmış olmakla beraber buna sonradan araplar, türkler, hintliler ve başka İslâm kavimleri de karışmışlardır. İskenderiye mektebinin bir kaç yangından sonra ve İslâmiyetten çok önce Antakya'ya, daha sonra Urfa ve Harran'a geçmesi, Nesturi rahiplerinin Bizans kilisesinden tırd edilmiş ve daima Doğuda kendilerine koruyucu ve dayanak aramış olmaları, İslâmiyetin yayıldığı 7 ve 8 nci asırlarda git-tikçe artmak üzere bu cereyanların İslâm âlemine sokulmasına yardım etmiştir. Bundan dolayıdır ki, ilk Akademiler ve Medreseler bu ilim cereyanlarının yayıldığı yerlerde, yani Bağdad, Şam Tarablus'u, İskenderiye, Tunus, v.s. de vücade gelmiştir.

MADDE YAYIMLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN

tahsili ile din gibi içtimai ve ruhu selâmet ve necata götüren halaskâr ve yaratıcı bir kudret anlaşılabilir. Bu hakikati hepimiz bildiğimiz halde yine mevhum bir kuvvet tasavvur ediyoruz. Fakat biz bu hakikatlere iğmaz-ı aynettikçe onlar bizim ayaklarımıza doluyor ve ne mahiyette bir kuvvet olduklarını en nazik zamanlarda gösteriyorlar...

Ruhiyatın felsefeden evvel başlattırılmasında çok isabet edilmiştir. Yalnız «Ruhun üç nüvesi» tabiri bu ilmin istilâhatında mevcut değildir. «Nüve» tabiri yerine müstamel olan «hayat», «uf'ule», «faaliyet» kelimeleridir. Yani ruhun üç nüve hayati, «ruhun üç uf'ulesi» ruhun üç faaliye-

ti gibi... Bir de «muhayyile» tabiri varken, «Tahayyüle»nin yazılması bir sehvi mürettip olacaktır.

«Felsefe» de usuliyattan bahsedilirken «Ruhiyat Usulleri»nin ihmâl edilmesinin sebebini anlayamadım.

İşte aklımın erdiği ve salâhiyetimin yettiği mutalâalarım bundan ibaret. Elbette daha bir çok erbab-ı selâhiyetin şayan-ı dikkat mutalâaları olacaktır. Bunlar arasında benim de görebildiğim ufak bir hakikat varsa ne bahtiyarlık. Bu vesileyle, ille de te'yidi ihtiramât eylerim Efendim.

13 Kânunuevvel 338 İstanbul

T.B.M.M.H. Darülfununu Ruhîyat Muallîmî
Mustafa Şekip TUNÇ

YÜKSEK ÖĞRETİM
ÜNİVERSİTELER VE YÜKSEK OKULLAR

01 Ocak 2021

Münir Raşit ÖYMEN

— I —

Almanya'da yüksek öğretim kurumları olarak yüksek okulların ve özellikle üniversitelerin kuruluşlarında ve gelişmelerinde önce felsefi ve pedagojik fikir ve düşüncelerin, daha sonra sosyal hayatın hâkim rolleri olduğunu söylemek mümkündür.

İlk Alman üniversitesi olarak kabul edilen Viyana Üniversitesi 1233-1365 (IV. yüzyıl) da kurulmuştur. Her ne kadar Prag Üniversitesi 1348 de kurulmuş ise de, bugün Almanya dışında, daha doğrusu başka bir milletin topraklarında bulunması sebebiyle, Alman üniversiteleri dışında bırakılmaktadır.

Josef Danubius'un 1965 de yayımlanan bir yazısından öğreniyoruz ki, Viyana Üniversitesinin 12 Mart 1365 de kurulmuş. «birinci derecede siyasi bir hareket idi. Prag'da ilk Alman üniversitesi IV. Karl tarafından kurulunca, Habsburgların muhabil bir hareket göstermeleri gerekti ve muzaffer Rudolf IV.'ün mühtürünü taşıyan vakıfname 19. yüzyıla ortasına kadar bu kurumun temelini teşkil etti.» (1).

Danubius'un anlattığına göre, Viyana üniversitesi bugüne kadarki tarihinde Avrupa'nın geniş bölümlerinde «öğretimin kâbesi» olmuştur. Gerçekti ki, Viyana Üniversitesi - 16. yüzyılın İnanç ayrılımasına kadar - kutsal Roma Devletinin bütün kısımlarından, öğrenim yapan gençleri çekince ve İtalyan üniversitelerinin üstünlüğüne karşın, 19. yüzyıldan 20. yüzyıla dönüncü, ikinci defa olarak, Avrupa'nın Merkezî yüksek okulu oldu. Tuna Monarşisinin bütün kısımlarından ve onların komşu memleketlerinden 16.000 öğrenciyi kendisinde topladı ve onları modern araştırmanın hazineleri ile Batı anlayışı ile temasa getirdi. Viyana Üniversitesinin gelişmesi hakkında bir fikir vermek için birkaç sayıyı söylememiz yetiştir: Daha 1965 de yalnız Felsefe Fakültesinde 9.000 öğrencisi vardı. 1964/1965 de 41.000 öğrencisi bulunan bu üniversitenin gelişme temposuna bakılarak, 1980 yılında 80.000 öğrencisi olacağı hesaplanmıştır.

(1) «Handelsblatt» 12./13. März 1965. Nr. 50 - Seite 17. Helmut Schelsky, Viyana Üniversitesinin kuruluşunu 1354 olarak gösteriyor.

şayan ve geleceğin büyük Teknik Üniversiteleri arasında yer alacak olan Karadeniz Teknik Üniversitesi her geçen gün biraz daha gelişmekte ve Memleketimizin iftihar edeceği bir varlık haline gelmektedir.

Hakkikatları öğrenen, hakkikatları arıyan ve hakikatları yayıyan bir Millî müesseseye olarak K.T.Ü. gelecek Türk nesillerine ait düşünce gücünün mihrağı olmanın gayretli içinde bulunmaktadır. İnsanlar için ideale ulaşmak değil yaklaşmak bahis konusudur. Bu yaklaşma zaman içinde, tekâmül şeklinde tezahür eder. 506 yıldan beri doğu bölgemizin güzel bir şehri olan Trabzon'da kurulmuş K.T.Ü. nün en kısa zamanda muasır Üniversiteler seviyesinde ve üstünde bir fonksiyon içinde görmek heptimiz için bahtiyarlık olacaktır.

Dil ve kültür bakımlarından Alman olan Viyanalıların ve Avusturya'nın yüksek bilim kurumlarını incelemek, esas konumuz dışında sayılabileceği için, gımdilik yalnız bugünkü Federal Almanya Cumhuriyetinin üniversitelerini ve yüksek okullarını incelemeye çalışmakla yetineceğiz.

BATI ALMANYA'DA 1945 DEN SONRA
YÜKSEK OKUL POLİTİKASININ DURUMU :

Almanya, bilindiği gibi, İkinci dünya harbinden yenilmiş olarak çıkınca, yenen devletler tarafından İsgal bölgelerine ayrılmış, her şeyi elinden alınmış, 20 milyar harp tazminatı ödemeye mahkûm edilmiştir.

Harbin en esash bir sonucu da, 1933 de Hitler ve partisi tarafından kurulduğu ilân edilen III. Reich (üçüncü Alman Devleti) de yıkılmış, İsgal devletlerince empoze edilen bir anayasa gereğince demokratik bir devlet kurulmuştur. İçinde bulunduğumuz 1968 yılında - harp biteli 23 yıl geçtiği halde -İsgal kuvvetleri ve statüsünün hâkim olduğu bu memleketin, bütün öğretim kademelerinde olduğu gibi, yüksek öğretim ve üniversite kurumlarında da yabancıların etkileri sürüp gitmektedir. Bu sebeple Federal Almanya Cumhuriyeti'nin üniversitelerini incelerken, her şeyden önce bugünkü durumunu bilmek zorundayız.

İŞGAL ZAMANINDAKİ BAŞLANGIÇLAR

Batı Almanya'da, 1945 den sonra Üniversite ile devletin münasebeli önce İsgal devletleri'nin politikası ile tâyin ve tesbit edilmiştir.

Bu devletlerin başlıca kaygıları ve istekleri, üniversiteleri hemen hemen yalnız restore etmektir: (2).

- ★ Nasyonal - sosyalist elemanları üniversiteden uzaklaştırmayı sağlayan bir yeni eğitim politikası ile,
- ★ Genel olarak, 1920 yılının eski liberal üniversite kanununun restorasyonu ile bağlamak, bununla beraber, ekseriya esash olarak,
- ★ Daha kuvvetli muhtariyet ile, ve üniversitelerin 1933 den önce sahip olmuş oldukları şekildeki gibi, kendi kendilerini idare etmeleri ile,
- ★ Anglo - Sakson İsgal devletleri, şüphesiz kendi eğilimleri olan «Devlet dışı üniversite geleneği = «staatsfreie» universitaetstradition» ni soktular.

Alman üniversiteleri bu esasların dışında kendi hareketlerinde serbest bırakıldılar. Bununla beraber, Alman Devletinde, reforma girişmeğe kabiliyetli hiçbir yüksek okul bırakmadılar. İsgal devletlerinin kendilerinde, fikri veyâ mânevî enstitüs-yonel reform yapmak hususunda Alman üniversitelerine, hemen hemen hiç yardımları olmamıştır.

Fransızlar Almanyanın Mainz şehrinin üniversitesini, Fransız devletine o zaman bağlı bulunan Saargebiet denilen bölgesindeki Saarbrücken üniversitesinin kuruluşunu esas tutarak, Alman yüksek okul sisteminin yapısında bir değişiklik yapmağa koyuldular. Saarbrücken üniversitesini bir Avrupa Üniversitesi olarak inşa etmek

- ★ Siyasi şahsiyetlerin ayıklanıp seçilmesi ile,

(2) Schelsky, O. Prof. Helmut., «Einsamkeit und Freiheit» «Idee und Gestalt der deutschen Universitaet und Ihrer Reformen», 1963.